

A KAUKÁZUSI MÉN

Irtá POSSONYI LÁSZLÓ

1944 augusztusát írtuk, eső volt elég, s a kietlen Sárrét melletti táj Biharban még ebben a késői hónapban is zöldellt, ami máskor nem szokása. Az esztendő bő volt, mintha a gondviselés el akarta volna látni a háborútól kiszarolt népet némi tartalékkal.

A németek vad iramban jöttek kelet felől, autóikkal elgázolták nővérem két, hizásra szánt, de még lefelé járó mázsányi disznáját, amint éppen hazafelé kocogtak a tarlóról.

Nővérem, aki tizenhárom évvel volt idősebb nálam — s akit jó magyarul csak nénémnek hívtam —, özvegységét töltötte ebben a Zsáka nevű faluban. Mert a szövetkezeti alapon dolgozó és épp ezért gyarapodó családnak — a férje családjának — ez a falusi udvarház volt a kirepítő fészke. Nagy parasztudvar, téres istállók tartoztak hozzá, de a család kirajzott a környező tanyákra. Az ősi házat mégsem adták el, pedig csak afféle paraszti épület volt, egy szobányi éllel az utca felé, hanem a család mindenkori özvegye kapta meg végkielégítésül, s ha a faluban szálltak meg a tanyasiak, itt voltak az istállók lópihentetésre, etetésre, miegyébre. Most azonban németek vették igénybe a tágas udvart, s három fél-tatár, fél-ukrán hadifoglyot is hurcoltak magukkal. A katonák egyenesen a Kaukázus tövéről jöttek, igen gyors visszavonulás ütemében. A többi ló között hoztak egy szürke mént is, kissé leromlott állapotban. Valamelyik elesett parancsnokuk zsákmányolta s meghagyta katonáinak, hogy a lovat vigyék haza Németországba, a feleségének. Hát Zsákaig eljutott a ló.

Zsáka fél-román, fél-magyar község volt. S ezek az ukrán-tatár hadifoglyok hamarosan szót értettek a falubeliekkel. Bekötötték a lovakat az istállóba, de a szürke mént a nagy, kopár udvart a veteményestől elválasztó kerítéshez béklyózták. Aztán szétrajzottak a faluban, ahol a nép szívesen fogadta őket. Én nem tudom, hogy az istállóban álló lovak gondozását hogyan látták el, mert oda nem tettem be a lábam, de hamarosan rájöttem, hogy a szürke mén étlen-szomjan kínlódik a kerítéshez pányvázva.

Soha én lóval nem törődtem, nem értek hozzájuk végzetesen urbánus mivoltommal. A levegő most feszült volt; éreztük: eljött a döntés órája. Bent, a hűvös lakásban, írógépem ásított rám, mégis gyakorta kimentem a kertbe gyomlálni, mert a sűrű esőben embermagasságnyira nőtt a paréj. S kertben mindig szerettem némi kis rendet tartani: megszabadítani a nemes növényeket élősdin burjánzó vetélytársaiktól. A lány földből könnyedén húzigáltam ki a kisleányi paréjokat, és a szürke mén kívánczva, csiklandó nyerítéssel keltte magát felém. Gyönyörű állat volt. Csekély zoológiai ismereteim szerint arabs telivér, kissé lefogyva a Kaukázustól idáig vezető úton, de testén annál jobban kirajzolódtak a vérerek és inak. Hamvasszürke volt, csak a homlokán sötétlett valami rozsdabarnás szőrző csillag.

Odanyújtottam neki egy kitépett paréjtövet. Vadmohón falta föl. Boldogan nyerített. Aztán akármilyen növényhez nyúltam a kertben, nyihogással jelezte, hogy enne belőle. Metszőollóval az akácfák surján hajtásait nyesegettem a kerítések tövén: nyihogott. Hacsak kiléptem a németektől ellepett, s éppen azért tőlünk elkerült udvarra, táncoló lábakkal, ideget mutató nemes viháncolással jelezte örömét. Mikor egyedül maradtunk, megmerítettem a gémeskutat s inni is adtam neki. Mohón ivott. Meglehet, hogy napszámra se enni, se inni nem adtak neki. Hát a védencem lett.

Zsáka babonás falu volt, főként a görögkeleti lakossága. Itt ha eltört a birka vagy a kutya lába, bekötötték az asztallábat és ráolvastak. Az almászürke lovat azonban a falubeliek régtől fogva rossz jelnek vették. Mondo-

gatták, hogy az eljön valakiért, akit el akar vinni. Talán ezért kárhoztatták mostoha sorsra ezt a nemes csődört. Menjen el minél előbb, ne tudjon elvinni senkit. A szerencsétlen ló egészen rámmaradt.

Augusztus utolsó harmadában jártunk. Nővérem perelt a németekkel: a disznói árát követelte. Ekkor jött a hír, hogy Románia már csatlakozott a győzelmesen tovahömpölygő szovjet sereghez, s ma holnap vége lesz itt is a német uralomnak. Nővérem ötvennégy éves volt akkor, meggyezerte híres szép asszony kétszeres nagyanya korában is. És a kvártélycsináló német őrmester vagy Feldvébel őt is megsértette. Világéletében hódolni járultak elébe a férfiak. Most pedig ez a tejképű, kicsit hízásnak indult, harmincöt év körüli német alsarzi azt mondta nénémnek a disznók fölötti vitában: — Schaun's, Mutti... nézze, mama! Az ellenségeskedés ezzel tőkéletes lett, és néném attól a naptól fogva főzetett is az orosz foglyoknak; a kis román szolgáló lopta be hozzájuk az ételt. Azok meg jól etelve a vendéglátó falusi menyecskék főztjétől, csak úgy turkáltak a finom falatok között. De a szürke ménnel ezután sem törődtek.

Nővéremnek csak egy lánya maradt, azt is súlyos vörhenyből, félig halottan hozták vissza gyermekkorában az életbe. A szíve megsínylette a nagy betegséget. Pár éve ment csak férjhez, két szép fiúgyermeket hozott a világra. Az orvosok azt mondták: több szülést nem bír ki a szíve, hacsak nem gondos orvosi felügyelet mellett s úgy, hogy alig fél óra alatt megszüljön a harmadikat. A kishugom azonban rajongott a gyermekért, soha állapotos ruháit be nem szűkítette, hogy jó lesz az a következő áldáshoz, s most is makacsul hordozta harmadik terhét. Az anyja meg rémülettel látta, hogy a háború egyszerűen átcsap a Kárpátokon túlról Debrecen alá, és éppen a lebetegedés idejére ér majd ide. S hogy az az abszolút nyugalom, ami beteg szívű leánya szüléséhez szükséges, nyilván nem lesz biztosítható ebben a zűrzavaros időben.

Hát ő viszi akkor beteg leányát tovább, orvosi felügyelet alá, nyugodtan szülni. S egyben szabadul a náci siserahadtól is. A szeptember hidegen, sok esővel köszöntött ránk. A falu fölött gyakran megszólalt a légiriadó szirénája. Néném pedig a pincében csomagolt, s szedett össze mindent, amit szükségesnek tartott egy ilyen idegenben való szülési expedícióhoz. Mert nemcsak zsírosbödönöket, befőtteket meg füstölt húsokat akart vinni, hanem tehenet is, hogy az újszülött közvetett táplálásáról ezzel eleve gondoskodjék. A front már Arad, Torda és Kolozsvár között hullámozott. Néném Hajdúböszörménybe igyekezett, ahol szülőotthon is várja majd a lányát, s rokonok is élnek ebben a mindig álmos-csendes városkában. Még egyszer nekitámadt az őt „Mutti”-zással megsértő Feldvébelnek, hogy a disznói árát pedig tüstént fizessék ki. Néném németül is lendülettel, folyékonyan tudott perlekedni. Úgy megrettentek tőle, hogy a két disznó fejében följánlották neki a szürke mént, amiről már sejtették, hogy úgysem juttathatják el parancsnokuk özvegyéhez. Nővérem tiltakozott, nem hagyta az igazát: pénzre van szüksége, nem egy zsákmányolt orosz lóra, amelyet tisztességgel sohasem nevezhetne a magáénak. A Feldvébel ugyancsak megmakacsolta magát, nem árulta el, hogy ők már mindenképp továbbállnak. Másnap reggel üres volt az udvar, az istálló, csupán a szürke mén árválkodott a kerítés mellett kikötve. Mikor kiléptem az ajtón, boldogan nyertem, s várta napi kosztját. Tejes tengeri csöveket téptem neki a kertből. Csuhestől falta föl, kikapdosta kezemből, nem hagyta, hogy lehántsam.

Nővéremtől búcsúztam aznap, ő Böszörmény felé indult, s vezetőklónak vitte a kaukázusi mént is. Én Váradra mentem be, gondolván, hogy oda hamarabb érnek el a szovjet csapatok. Nővéremről csak október vége felé kaptam hírt: azt, hogy halott. Ott fekszik a böszörményi kriptácskában. Hiába féltette úgy a lányát, a végén ő ment el az izgalmakban. Már Debrecen táján haladva, a kis karaván belekerült a katlancsata előjátékába. A vezetőkló

épp elkötve legelt a pozsgásfűvű, nedves mezőn. Őszi nap sütött. Repülők bombáztak, s egy repeszdarab a homlokán, a csillagos homlokán találta el a Kaukázustól a magyar alföldig elhurcolt szürke mént.

— Valakit magával viszen — mormolta a fél-román, fél-magyar kocsis babonásan, miközben beakasztotta az istrángokat. Siettek, hogy estére Bőszörményt elérjék. Ott a nővérem rögtön ágynak dőlt s feküdt is két napig. Az orvosi vizsgálatot várta, de még ágyba hozták neki az ebédjét, hogy addig se fáradjon. Tökkáposztát tettek eléje sült tojással.

— Megint tükörtojás... — sóhajtott. Hátrahanyatlott és meghalt. Oda temették a rokonhalottak közé Bőszörményben. A lánya viszont, akit anynyira féltett a harmadszori születéstől, hírt kapván a besorozott urától, Pestre jött és beszállt a legbelsőbb ostromgyűrűbe, a Ráth György utcai szanatóriumba. Gyönyörű leánygyermekke született. A gyöngé, sokat féltett szive kibírta az éhezést — hiszen Bőszörményben maradt a sok füstölt hús meg a befőttes üvegek sora — s kibírta az ostromot is, míg egész Buda föl nem szabadult.

DÖNTÉS

Írta KALLÓ FERENC

Nehezen bandukolt hazafelé a kanyargós hegyi úton. Feje meg a háta is földnek hajolt, mereven figyelte a kőkeményre szikkadt kerékcspást, a csalóka göröngyöket, óvatosan lépegetett, előre kitapogatta minden lépésének a helyét. Így is végignyilallt lábán a fájás egészen a keresztcsontjáig, egyfolytában nem is bírta sokáig a járást, időnként kénytelen-kelletlen meg-megállt, levette kalapját, letörölte homlokáról a verejtéket, belebámult a lehunyó napba és körüljártatta szemét a tájon. Olyan az most is, mint máskor is volt így, szeptember derekán. A Rubanya oldalán ugyanúgy guggolnak az aranyos-barna meg sárga meg fák-közöld bokrok a törpefenyők társaságában, mint tavaly, mögötte a többi ismerős hegygerinc is századok óta egyformán rajzolódik a lilászvörös égre, nem nagyon lelne újat rajtuk. A gyöngyöző verejték, ahogyan a tető felől áramló szellőtől ráhűvösült a homlokára, szinte fölmosdatta kábulatából, kérdéseket riasztott fel benne, hidegeket, jegesen józanokat, s hiába szeretne volna megkerülni őket, hiszen válaszolni úgysem tudott rájuk, nem tágitottak, eltöltötték aggodalommal, bizonytalansággal és alaktalan félelemmel.

Most is befelé bámult a lelke sarkában leselkedő sötétségbe, ami a tavaszon lopakodott belé a lábában alattomoskodó fájdalommal együtt, s azóta csak nőtt és terjeszkedett. Nemigen panaszkodott. Minek is tetézné Ancsa gondját, hiszen volt abból éppen elég. Amióta tető alá került az új ház, azt hitték mindketten, hogy egy gonddal kevesebb. Csakhogy a gonddal is úgy van, mint a kidöntött fával: hogy új tavaszra csak az Isten a tudója, hány új hajtás bújik elő a tönkből. Jutott a gond-hajtásokból bőven mindkettőjüknek. Ancsának a három gyerekek, közülük Pisti, a legidősebb is csak libapásztornak való; Andris éppen hogy elkezdte a betűvetés tudományát, a kis Julika pedig a két lábon bukácsolók nehézségeivel küszködött. A gyerekek még hagyján, a mosás, vasalás, foldozás, főzés meg ami ezekhez tartozik, szót sem érdemel. Kevés asszony kezében égett úgy a munka, mint Ancsáéban. Megbirkózott ő a veteményes kerttel, a végébe telepített málnással, az édesapja ültette gyümölcsfákkal. Szegény — Isten nyugosztalja! — már nem láthatia meg, hogyan teremnek, s milyen szépen pénzel Ancsa belőlük júniustól szeptemberig, amikor a nyaralók ellepik a hegyeket. Gondozta a két tehenet, az anyakocát a malacaival, a süldőt meg az aprójószágot, egyszóval: akadt dolga Ancsának bőségesen reggeltől estig, alig is kerülközött ideje a kert végéből szalagként hullámozó másfél holdnyi földcskére. A téesznek nem kellett, megmaradt háztájinak meg vesződségnek, hiszen jócskán meg kellett dolgozni azt a sovány földet, kapálni a kukoricát, krumplit meg répát. A lucerna és a csalamádé Gáspárra maradt, az ő kezébe mégiscsak jobban illett a kasza.